

LEONARDO DA VINCI
(1452-1519)

SVATÁ ANNA SAMOTŘETÍ
(kresba a malba)

KRESBA (1498 či 1508) lavírovaný uhel na kartónu 159x101 cm (Londýn, National Gallery)

MALBA (1510) olej na dřevě 168x112 cm (Paříž, Louvre)

Jako relativní opak mužského principu Božské Trojice (Otec - Syn - Duch sv.), zobrazil Leonardo pod názvem „Svatá Anna samotřetí“ ženský princip Božské Trojice:

Žena - Matka - Dítě
(stará žena - mladá matka - dítě chlapec)
Lilith - Eva - Syn
Anna - Marie - Ježíš
samotřetí - samodruhá - jednorozený

Tím třetím v ženské Trojici je Dítě mužského rodu obdobně, jako je v mužské Trojici ženského rodu ten třetí, Duch svatý (Rauch = hebrejsky Ruach).

Můžeme si tu navíc uvědomit, koho a proč Ježíš Kristus v evangeliích oslovuje „Ženo!“ a jak mnozí nad takovým oslovením nejapně moralizují.

Abychom mohli porozumět kresbě a malbě „Svaté Anny samotřetí“, v jejichž kompozici se Leonardo zcela netradičně přidržel tradičního pojetí tohoto motivu, musíme nejdříve pochopit rozdíl mezi ženským a mužským principem:

Mužský princip = ohraničení vnitřního obsahu = solární tvar (tvor)

Ženský princip = ohraničení vnějšího okolí = lunární forma (otvor)

Lidské tělo vykazuje tvary a formy nejen ve svém organickém obsahu, ale také na svém povrchu, kde jsou nesnadno určitelné.

Mimo „mužskou náruč“ či „mužský klín“ vykazuje povrch těla jako tvar například zadní (vlasovou) část hlavy (týl), záda, hřbet rukou, nárt nohou aj.

Mimo „ženskou náruč“ či „ženský klín“ vykazuje povrch těla jako formu například obličej (tvář), hrud' a břicho, dlaň rukou, nášlapnou část nohou aj.

V principu platí:

- Tvar ohraničuje svůj vlastní vnitřní obsah (prázdný či plný), takže může být něčím naplněn.

Tomu se říká „plné uskutečnění“ (plný projev). Tvar prázdného obsahu (bez plnosti) není ještě plně skutečný, ale jen „možný tvar“, který je možný jen v rámci (v lůně) „formy možnosti“, s níž splývá. Formu možnosti, která je do všech stran nad tvarem (nadřazená tvaru) lze pojímat jako „ženskou“, jako „manželku tvaru“, zvanou také „archa“, v sociálním zřízení „matriarchát“.

- Forma ohraničuje cizí vnější obsah (prázdný či plný), nikoliv svůj vlastní vnitřní obsah (který je vždy ohraničen tvarem). Proto si forma nemůže bezprostředně nic přivlastnit (uchopit), sama o sobě nemůže být ničím naplněna. Absolutně nenaplnitelná forma se přesto může plně projevit jako plně uskutečněná, jako otvor (díra) v okolním plném obsahu. Háček je v tom, že plný obsah v okolí formy nemůže existovat jen tak beze všeho, nemůže existovat sám o sobě, ale musí být něčím obsažen (obsáhnut), musí být obsahem něčeho (někoho), obsahem tvaru, který je nad formou, jenž se nachází v okolí formy. Za těchto podmínek se forma může plně projevit jen jaksi „parazitně“ na úkor plného obsahu nadřazeného tvaru, v němž zeje jako „díra“ (otvor).

Proto duchovní věda (R. Steiner) praví, že se ženy nevtělují plně jako muži. Mojžíš praví, že Eva byla učiněna z Adamova žebra (srovnej žebro s plným mezikružím).

Tvar s děravým plným obsahem (na rozdíl od zcela prázdného či zcela plného tvaru), který je do všech stran nad formou (nadřazený formě) můžeme pojímat jako „otcovský“ tvar „mateřské“ formy, zvaný také „arch“, v sociálním zřízení „patriarchát“.

Čím se liší forma „Ženy“ od formy „Matky“?

Představme si např. slévačskou formu, jako formu otvoru v udusaném slévačenském písku, jako plný projev mateřské formy, která má nad sebou vnější otcovský tvar. Tato mateřská forma, jako otvor v pískovém obsahu, je plným projevem formy možnosti, v jejímž lůně je počat možný synovský tvar odlitku. Pokud tento možný tvar není naplněn slitinou, je od mateřské formy neodlišitelný a neoddělitelný. Od mateřské formy je odlišitelný a oddělitelný jen plný tvar odlitku, jenž může být z mateřské formy vyjmut, může se z jejího lůna zrodit.

Má-li zrozený tvar odlitku v sobě otvor, může být pojímán dvojitým způsobem:

- z hlediska vnějšího tvaru jako synovský (jakoby v sobě otvor neměl)
- z hlediska vnitřní formy otvoru jako dceřiný

Nyní se podívejme na plný projev otcovského tvaru (vnějšího tvaru slévačské pískové formy), abychom si mohli uvědomit, že i on má kolem

sebe formu, formu okolí (díru v okolním vzduchu, vodě atp.). Tato plně neprojevené forma kol plného otcovského tvaru je forma Ženy (manželky tvaru), která není mateřská. Tato forma Ženy je pojímána jako neplodná, protože je počata současně s manželským tvarem (plným či dřavým).

Lůno Ženy není plně projevené (není otvorem v nijakém plném obsahu) a jako takové je od svého manželského tvaru neodlišitelné a neoddělitelné. Kabala tuto neplodnou první ženu prvního člověka (plného otcovského tvaru) jmenuje Lilith.

Kdyby byl stejně jako Lilith plně neprojevený (prázdný) také s ní související manželský tvar, nebyl by tvarem otcovským, ani tvarem prvního člověka. V takovém případě by oba manželé vlastně nemohli plně existovat, mohli by existovat jen v principu, jako neopodstatněná představa (iluze)...

Aplikujeme-li uvedený výklad tvarů a forem na Leonardovu Svatou Annu samotřetí, můžeme říci:

- kresba = tvary a formy plně neprojevené (bez plného obsahu) = představy
- malba = tvary a formy plně projevené (pomocí plného obsahu) = pojmy (ideje)
- plně neprojevené tvary a formy si lze představovat jako „neposvrněně počaté“
- plně projevené (naplněné) tvary a formy lze pojímat jako „posvrněně zrozené“

Hmotnou (materiální) „plnost“ označuje Mojžíš obecně pojmem „prach země“.

~

Formy a tvary v kompozici (kresby i malby) Svaté Anny samotřetí

Základem Leonardovy kompozice ženské Trojice (kresby i malby) je „forma ve formě“ (náruč v náruči, klín v klíně). Malba souvislost forem naznačuje volněji (oddělitelnost zrozeného) než kresba (neoddělitelnost počatého).

Začneme kresbou, v níž Žena (Anna) ukazuje levou rukou nahoru (na neurčitě lůno Nebe), kde mají svůj původ nejen formy a tvary, ale také plnost (prach země). Původ toho podstatného (prachu země) neukazuje ukazovákem, ale prázdnotou hřbetu její levé ruky (nenaplněný tvar je

totožný s formou). Tento prázdný tvar ukazuje na pozadí (v okolí) rozpadající se budovy (nebeského chrámu), naznačující, že prach země je dán rozkladem (smrtí) původního tvaru (tvaru Prvního člověka, zvaného Adam až v protikladu k Evě).

Na prach země ukazuje Anna nejen nahoře na Nebi, ale také dole na Zemi, prázdnou nártu (nenaplněného tvaru) pravé nohy, na pozadí rozpadajícího se zemského povrchu (tvaru).

Na místo, jež ukazuje Anna pravou nohou, ukazuje pravým kolenem (pokolením) také Dítě Jan. Dítě Ježíš pak pravou rukou ukazuje nahoru jako Anna a současně tímto gestem žehná staršímu Janovi, jenž stojí proti němu. Jan se levým loktem opírá o levé koleno (pokolení) Anny, kam pravým loktem ukazuje i Ježíš.

Dle bible a tradice byla Janova matka Alžběta stejně jako (její příbuzná) Anna neplodnou Ženou, která se až v pokročilém věku stala Matkou (matkou Marie).

Mezi Ježíšem a Janem je vztah navázaný předloktím ruky, jež je Leonardem naznačeno tak, že lze vést spor, komu má toto předloktí vlastně patřit. Je to pravá ruka Anny, levá Marie, levá Ježíšova či pravá ruku Janova? Má navazovat vztah z Nebe k Zemi nebo naopak ze Země k Nebi?

Jisté je, že sporným předloktím naznačený možný vztah tu není ještě plně uskutečněn, jak to naznačuje také Janův pohled, který ještě nesměruje k Ježíši, ale stranou, stejnosměrně s pohledem Anny, od něž se teprve počíná odklánět (přiklánět k Ježíši). Na rozdíl od Jana pohlíží stejnosměrný pohled Anny na tvář Marie (pravoúhle z boku na formu hlavy Matky), jejíž pohled míří zezadu na týl hlavy (tvar) Ježíše...

V malbě (v plném zrození) se souvislost náručí (forem) uvolňuje. Vše sestupuje z Nebe na Zem a spočívá nohama v prachu země. S tímto sestupem se uvolňují také pohledy, jejichž původní nebeské směry (v kresbě) klesají (v malbě) o úroveň níž, kde je přebírají paže. Pravoúhle lomená řada rukou vychází od Anny přes Marii a Ježíše až k beránkovi. Božské Dítě se v malbě spojuje s beránkem Božím, kterého svírá ve své náruči jako něco přivlastněného, objímá svými údy (rukama i nohama) zejména beránkovu hlavu (v plnosti je počata nejdříve hlava dítěte, z níž se pak vyvíjí ostatní tělesnost).

Božské Dítě se však nespojuje s beránkem jen prostým objetím jeho hlavy. Třemi prsty levé ruky třímá pravé ucho beránka, čtvrtým prstem (ukazováčkem) ukazuje současně na sebe a palcem ukazuje ven na vnější svět (přírodu). Všimněme si také, že třemi prsty pravé ruky se snaží uchopit levého ucha beránka, a čtvrtým prstem ukazuje pro změnu na něj.

Gesta obou ukazováčků Dítěte jsou zřejmá: „Já jsem On!“ Proč se však Božské Dítě snaží uchopit beránka za uši? Nikomu jinému totiž, než jen beránkovi, Leonardo uši nenamaloval (resp. nenakreslil). Má snad Božské Dítě ve svém zrození plně vyvinout zejména orgán vhodný k přijetí Božského Slova?

Na první pohled by se mohlo zdát, že v kresbě i v malbě je mladá Matka Boží ztvárněna jako neposkvrněné početí v lůně staré Ženy. To je však jen první dojem. Uvážíme-li totiž, že Matka je možná jen jako plně zrozená (jako otvor v plném obsahu otcovského tvaru), vynutíme si druhý dojem:

V malbě se jedná o zpětné spojení již zrozené Matky se starší Ženou, která se musela rovněž zrodit, aby se mohla z Ženy Anny stát Matkou Dcery Marie.

Pro malbu Sv. Anny samotřetí tím však vyplývá otázka fyzické matky Anny jako fyzické dcery a důsledně domyšleno tu vyvstává otázka nekonečné genetické řady fyzických matek fyzických dcer, které se stanou matkami.

Jak si s tímto zauzleným problémem Leonardův štětec poradil?

Všimněme si levé ruky Ženy (Anny). V kresbě ukazovala prázdnou (nenaplněnou) levou rukou na nebeský původ formy Ženy. V malbě již levá ruka Ženy (Anny) plně zrozená a jako taková splývá s levou rukou Matky (Marie), která splývá s levou rukou Dítěte (Ježíše), která se chápá pravého ucha beránka.

Na jedné straně tedy levá ruka Ženy naznačuje, že se Anna stává Matkou (jako Marie). Na druhé straně však paže a předloktí této levé ruky ustupuje do pozadí (malby), na něž také ukazuje levým loktem. S tímto pozadím (za zády formy Matky, již se stala také Žena) totiž souvisí plnost obsahu otcovského tvaru v podobě svatojánské přírody. Říše této přírody se tu odvíjejí v čase za sebou, jakoby sledovala zalomení levé ruky Ženy. První v pořadí je tu říše nerostná, za ní následuje říše rostlinná a konečně říše zvířecí (representované beránkem), která naplňuje také říši lidskou (bohočlověka Ježíše) a konečně umožňuje také plný projev formy Matky Boží.

Stejně dobře lze ovšem sledovat svatojánskou řadu v opačném směru, jako vývoj samotné přírody, vycházející z formy Ženy a vracející se k Ženě říší nerostnou. V obou směrech souvisí konec s počátkem, jako v bludném kruhu.

Únik z malebného bludného kruhu přírody nám mohou ukázat jen pohledy příslušníků ženského principu Božské Trojice v obraze Sváté Anny samotřetí:

Zrozený Syn se tváří v tvář střetává s pohledem Matky Boží, protože už není v ní, ale naproti ní. Střetnutí pohledů se ovšem netýká pouze

Ježíše, ale také beránka, který zaklesnutím pravé nohy o pravou nohu Marie naznačuje, že představuje plnost jak ke zrození Syna, ale také ke zrození jeho Matky.

Obrácené pohledy Ježíše a beránka dokonávají v malbě pohled Janův, který v kresbě započal odklánět od stejnosměrného pohledu s neplodnou Annou. V malbě však Jan nedospívá k pohledu do tváře Ježíše, ale ke střetnutí pohledů Ježíše-beránka s pohledem Matky Boží.

Všimněme si, že v malbě již Žena (Anna) nepohlíží na tvář Matky (Marie), jak tomu bylo v kresbě, ale hledí nyní bezprostředně na Ježíše-beránka, jako by i ona byla Matkou tohoto plně zrozeného Syna.

Vzhledem ke svatojánské plnosti lze tedy říci:

*„Když Ježíš spatřil Matku a vedle ní učedníka, kterého miloval,
řekl Matce: „Ženo, hle tvůj Syn!“*

Potom řekl tomu učedníkovi: „Hle, tvá Matka!“

(Jan: 19, 26-17)

Vzhledem ke dvěma Matkám (starší a mladší Marií) lze tedy mluvit také o dvou Synech (Ježíších), jak to v kresbě naznačuje počaté Dítě dvěma prsty pravé ruky.

Komplikovaná kompozice na první pohled tak jednoduchých obrazů (kresby a malby) Svaté Anny samotřetí nám mohou napovědět, proč si opat milánského kláštera svého času na Leonarda stěžoval, že u své fresky „Poslední večeře“ prostojí celé hodiny i dny, aniž by namaloval jedinou čárku.

Leonardo také nikdy nedostal zakázku v Římě, neboť římský papež o něm prohlásil, že nikdo nedokončí, co začne. Také kresbu a malbu „Svaté Anny samotřetí“ pokládají znalci za nedokončené. Mají pravdu?

~